

August Lešnik
SOCIOLOGIJA
PROF. DR. ANTONA
ŽUNA (1917-1978).
PRISPEVEK ZA
ZGODOVINO
SOCIOLOŠKE MISLI
NA SLOVENSKEM

261-275

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO
AŠKERČEVA 2
SI-1000 LJUBLJANA
E-MAIL: AVGUST.LESNIK@FF.UNI-LJ.SI

Uvodno pojasnilo: Na pobudo kolegice prof. Ksenije Vidmar Horvat so študentke 3. letnika sociologije kulture (v okviru predmeta Osnove upravljanja v kulturi) organizirale v dneh od 5. do 9. maja 2014 (druge) *Dneve slovenskih socioloških klasikov*¹ - posvečene spominu na našega nekdanjega profesorja Antona Žuna (1917-1978), ki je - kot so zapisale v *vabilu* - "s svojim študijskim in raziskovalnim delom pustil svoj pečat v slovenski sociologiji in aktivno sodeloval pri konstituiranju našega/sociološkega oddelka znotraj Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Poleg tega bi želeli širšo javnost seznaniti z glavnimi raziskovalnimi in intelektualnimi preokupacijami prof. dr. Antona Žuna na področju sociologije, saj je ne nazadnje eden izmed osrednjih akterjev vzpostavljanja sociologije kot študijske discipline v slovenski univerzitetni prostor, predvsem pa je pomemben njegov izviren prispevek pri povezovanju sociologije in prava, s katerim je postal eden od utemeljiteljev sociologije prava na Slovenskem". Organizatorke so me povabile, da na prireditvi spregovorim² - kot nekdanji profesorjev študent in urednik njegovih *Izbranih spisov* (2014) - o raziskovalni in intelektualni preokupaciji prof. dr. Antona Žuna na področju sociologije.

::I.

Prof. Anton Žun (Lovran, 19. 2. 1917 - Kranj, 8. 1. 1978), pravnik in sociolog, pripada - skupaj s prof. Borisom Zihlerlom, prof. Ludvikom Čarnijem in prof. Marjanom Britovškom - prvi generaciji učiteljev, "očetov" novoustanovljenega Oddelka za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (1960), ki so s svojim intelektualnim delom gradili oddelčno distinktivno podobo v tedanjem slovenskem, jugoslovanskem in širšem evropskem prostoru. Mojo pobudo za izdajo *Izbranih spisov* tvorcev sociološkega oddelka (vsi štirje so bili tudi moji študijski profesorji) je prva podprla (2010) predstojnica prof. Ksenija Vidmar Horvat ob 50-letnici Oddelka in o tem v uredniški besedi k oddelčnemu jubilejnemu zborniku zapisala: "Ponatis spisov [...] je spominski dialog, v katerem inventura postane pogoj za novo zgodovino, ki šele prihaja

¹Namen organiziranja (vsakoletnih) *Dnevov* je, da se na njih osvetljujejo raziskovalni prispevki uglednih slovenskih sociologov in sociologinj v zakladnico sociološke misli. Prvi *Dnevi socioloških klasikov* (7.-10. maj 2013) so bili posvečeni spominu in delu prof. Ludvika Čarnija (gl. Lešnik, 2014).

²Pričujoči prispevek je za objavo prirejen uvodni referat "O sociologiji prof. Antona Žuna", ki sem ga imel 8. maja 2014 na Filozofski fakulteti v Ljubljani, v okviru *II. Dnevov socioloških klasikov*. Prireditve sta se mdr. udeležili tudi prof. soproga ga. Aleksandra Žun in prof. hči ga. Alenka Žun Prah.

[..]; je torej *programska* in ne pietetna odločitev” (2010: 7, 10). Kot prvi (od načrtovanih štirih) so izšli *Izbrani spisi Ludvika Čarnija* z naslovom *Obča in historična sociologija - Izvori sociološke misli na Slovenskem*. (2012, ur. Lešnik) S pričujočo (drugo) knjigo so sedaj pred nami *Izbrani spisi Antona Žuna*, z glavnim naslovom *Sociologija prava - Sociologija - Politična sociologija* (2014, ur. Lešnik), saj le-ta - kot nekakšna rdeča nit - opredeljuje in povezuje Žunov raziskovalni, znanstveni in študijski opus na področju sociologije.

Kot je razbrati iz Žunove biografije (Lešnik, 2010: 33), je bilo več dejavnikov, ki so (ne)posredno vplivali tako na njegovo (pre)usmeritev na sociološko področje (občo/generalno sociologijo) kot tudi spodbudili njegovo zanimanje za razvijanje posebnih sociologij, v prvi vrsti sociologije prava in politične sociologije, katere temeljna paradigma je dihotomija med državo in civilno družbo. Na tem mestu naj omenimo ključne: končan študij prava z doktoratom na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani (1941) ter povojno delo v pravosodnih organih (sodnik in predsednik okrajnega sodišča v Radovljici ter sodnik okrožnega sodišča v Ljubljani); vključenost v študijsko in raziskovalno delo na novoustanovljenem Inštitutu za sociologijo pri Univerzi v Ljubljani (1959) ter zatem zaposlitev na novoustanovljenem Oddelku za sociologijo FF v Ljubljani (od l. 1962); študijsko izpopolnjevanje na Zahodu v šestdesetih letih, na Gramscijevem inštitutu v Rimu (1963) ter na univerzitetnih inštitutih s področja sociologije in prava na Dunaju, Parizu, Firencah in drugod; vpetost v raziskovalni mednarodni prostor (mdr. je bil redni član *Institute of Sociology of Law for Europe* v Bruslju); razgibani družbeni čas šestdesetih in sedemdesetih let prejšnjega, 20. stoletja (jugoslovansko samoupravljanje, evrokomunizem, pojav novih družbenih gibanj itn.), ki je zastavljal sociologom in sociologinjam nove raziskovalne probleme, naloge in študijske izzive; in ne nazadnje, njegova strokovna in smela politična drža. Že na tem mestu velja poudariti, da je prof. Anton Žun s svojim študijskim in raziskovalnim delom nedvomno pustil svoj pečat v slovenski sociologiji: bil je eden izmed osrednjih akterjev vzpostavljanja sociologije kot študijske discipline na Slovenskem, saj je aktivno sodeloval pri konstituiranju in profiliranju našega/sociološkega oddelka znotraj Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (naj spomnimo, da je bil od 1964 do 1976, torej dvanajst zaporednih let, predstojnik Oddelka), predvsem pa sta pomembna njegova izvirna prispevka pri povezovanju sociologije in prava ter sociologije in politologije, s katerima je posledično tlakoval pot - tako sociologiji prava kot politični sociologiji - v slovenski univerzitetni prostor.

::II.

Ne bo odveč opozoriti (predvsem mlajšo generacijo), da govoriti o “sociologiji” v povojni Jugoslaviji, vse do preloma petdesetih v šestdeseta leta, ni bilo nekaj samo po sebi umevnega; nasprotno, sociologije ni bilo ne v gimnazijskih predmetnikih pa tudi ne v samostojnih študijskih programih slovenskih/jugoslovanskih univerz. Potemtakem je bilo potrebno sociologijo - kot raziskovalno in študijsko disciplino - šele vzpostaviti, pa naj je šlo za takratni slovenski ali jugoslovanski prostor. In kot rečeno, Anton Žun je bil pri tem sociološkem konstituiranju zraven, ne samo kot opazovalec, pač pa predvsem kot njen aktiven soustvarjalec. Hkrati ne gre spregledati - ob tem nelahkem procesu konstituiranja sociologije kot znanstvene discipline na naših tleh (danes temu že lahko tako rečemo) - še enega pomembnega dejstva, tj. zapletenega iskanja odgovora na (tudi politično) vprašanje: zakaj naj bi bila sociologija sploh potrebna slovenski/jugoslovanski (socialistični) družbi? Namreč - z vidika takratne komunistične ideologije - se gradi socialistična, egalitarna družba, v kateri bodo vsa družbena nasprotja prej ko slej izginila in posledično je sociologija tako rekoč “odveč”, je nepotrebna. Skratka, da ne zaidemo predaleč, poudarimo zgolj to, da je “boj za sociologijo” potekal tudi v “ozadju”, v političnih polemikah takratnih partijskih in državnih voditeljev. O tem bi znal veliko povedati soustanovitelj in prvi predstojnik našega sociološkega oddelka prof. Boris Zihelr, s katerim je prof. Anton Žun tudi aktivno sodeloval, tako v študijskem, pedagoškem kot organizacijskem delu.

Možnost poglobljenega študija sociologije se je Žunu dejansko ponudila šele z ustanovitvijo *Inštituta za sociologijo pri Univerzi v Ljubljani* (1959), katerega pobudnik in prvi direktor je bil akademik prof. Boris Zihelr. Vloga in pomen *Inštituta* - ki se je leta 1962 razširil in preimenoval v *Inštitut za sociologijo in filozofijo* - dejansko še ni popolnoma ovrednotena; nedvomno pa je Inštitut predstavljal intelektualno, študijsko/podiplomsko in raziskovalno središče, ki je odločilno vplivalo na razmah sociologije kot znanstvene discipline na Slovenskem, pa naj gre za formiranje socioloških področij (posebnih sociologij), metodologije in/ali izpeljanih raziskav, ki sodijo na področje empirične sociologije. Delo Inštituta je bilo od samega začetka usmerjeno v družboslovne raziskave, predvsem terenske; v tem pogledu je bil Inštitut nedvomno sprožilec začetka empirične sociologije pri nas. V tem kontekstu ne gre prezreti, da je Inštitut od ustanovitve dalje navezoval stike s tujimi raziskovalci, predvsem zahodnimi; s tem je dejansko omogočil pretok novih raziskovalnih idej med sociologi na politični osi Zahod - Vzhod. Inštitut je bil v tem pogledu tudi posredovalec idej empirične sociologije v druge jugoslovanske republike, pa tudi v države vzhodnega bloka. Znotraj Inštituta so razvijali naslednja socio-

loška polja: občo sociologijo (tu je deloval Anton Žun skupaj s prof. Jožetom Goričarjem in prof. Borisom Zihlerom), metodologijo, sociologijo lokalnih skupnosti, socialno psihologijo, sociologijo kulture, sociologijo množičnega obveščanja ter industrijsko sociologijo (gl. Kroflič, 1999: 17-34). Naj ob tem izrecno opozorimo, da začetki sociologije na Slovenskem segajo vsaj v sredino 19. stoletja, da pa je bil ta razvoj prekinjen z drugo svetovno vojno in z nenaklonjenostjo do sociologije kot vede v novonastali državi, ki je trajala poldrugo desetletje po vojni; torej lahko govorimo o t. i. diskontinuiteti v razvoju sociologije. O tem prvem/predvojnem obdobju obstajajo pregledne študije izpod peresa Mace Jogan, Marka Kerševana, Bojana Časa idr. (gl. Lešnik, 2010: 11); sicer pa se je z začetniki sociologije oziroma sociološkimi misleci na Slovenskem raziskovalno in študijsko še posebej ukvarjal naš prof. Ludvik Čarni (2012: 233-309) v svojem zadnjem obdobju.

Kot že omenjeno, možnosti dodiplomskega študija v času ustanovitve *Inštituta* še ni bilo, zato so raziskovalke in raziskovalci vstopali na področje sociologije iz drugih ved, predvsem prava, ekonomije, psihologije, filozofije, zgodovine. Ta podatek ni zanemarljiv, kajti osnovni študij je zagotovo vplival (tako vsebinsko kot metodološko) na pristop posamezne raziskovalke in posameznega raziskovalca k novi vedi - sociologiji, posledično pa tudi vplival na oblikovanje novih/posebnih polj znotraj obče/generalne sociologije. To se je odražalo tudi med "očeti" našega sociološkega oddelka (B. Zihler, A. Žun, M. Britovšek, L. Čarni): prva dva sta bila pravnika, druga dva zgodovinarja. Zato tudi ni presenetljivo, da je prof. Anton Žun še posebej razvijal področje sociologije prava, dejansko je njen soustanovitelj. Hkrati so na *Inštitutu* pobudili zamisel o organiziranem študiju sociologije (za poklic) na ljubljanski univerzi. To se je zgodilo najprej z ustanovitvijo našega sociološkega oddelka znotraj Filozofske fakultete v št. letu 1960/61. Naj spomnimo, da so bili prvi sociološki oddelki na tleh nekdanje Jugoslavije ustanovljeni na filozofskih fakultetah v Beogradu (1959), Ljubljani (1960) in Zagrebu (1963); kasneje so bile poleg omenjenih ustanovljene še fakultete za sociologijo, politologijo in novinarstvo (FSPN na ljubljanski univerzi leta 1970, ki je bila preimenovana v Fakulteto za družbene vede /FDV/) leta 1991. Že ti podatki nam povedo, da je sociologija doživljala nezadržan vzpon, še več, študij sociologije je v 70-ih letih že sodil med moderne in perspektivne. Hkrati se je potrdilo, da je sociologija ne samo potrebna pač pa nujna tudi v socialistični družbi, še posebej pri praktičnem soočanju z mnogoterimi družbenimi protislovji.

In v tem sociološkem vzponu je s svojim delom aktivno sodeloval tudi prof. Anton Žun, ki je leta 1962 prešel z *Inštituta* na novoustanovljeni Oddelek za sociologijo na FF; posledično je od samega začetka sodeloval v akademskem izobraževanju sociologov na ljubljanski univerzi. "Ena izmed temeljnih nalog

novoustanovljenega *Inštituta* je bila, da vzgoji znanstvene delavce, ki bi lahko prevzeli tudi pedagoško delo v okviru organiziranega pouka sociologije na fakulteti”, poudarja prof. A. Žun v svojem prispevku o “Sociologiji” v zborniku *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani 1919-1969* in nadaljuje: “Ta prvotna orientacija Inštituta, ki jo je poleg prof. Borisa Zihlerla utrjeval tudi prof. Jože Goričar, je bila nedvomno pravilna, saj v tistem času - razen obeh omenjenih rednih profesorjev - nismo imeli znanstvenega kadra, ki bi lahko prevzel znanstveno-pedagoško delo na fakulteti s področja sociologije (obče sociologije, posebnih sociologij in zgodovine sociologije oziroma socioloških doktrin), medtem ko ta ugotovitev ni veljala za tiste znanstvene discipline (npr. politično ekonomijo, statistiko, demografijo, socialno psihologijo, antropologijo idr.), ki se - v pedagoške namene - povezujejo s sociologijo in s tem oblikujejo celostno sociološko študijsko skupino” (Žun, 1969: 203). Na Oddelku je prof. Žun predaval (od leta 1962 do prezgodnje smrti, 8. januarja 1978) predmeta *Obča sociologija II* in *Sociologijo prava* (od leta 1973 v nazivu redni profesor) ter predmet *Uvod v sociologijo* študentkam in študentom FF, pa tudi drugih ljubljanskih fakultet (ekonomske, za strojništvo, za elektrotehniko). Sodeloval je tudi pri podiplomskem študiju iz pravno-politične usmeritve na Pravni fakulteti v Ljubljani. Za študijske potrebe je napisal učbenike: *Pravo. Teorija o državi in pravu. Ustavno pravo FLRJ* (1951); *Temelji družbene in državne ureditve FLRJ* (1960); *Sociologija* (1964); *Družbena ureditev SFRJ, I-II* (1965, 1966).

Kot je razvidno iz profesorjeve bio- in bibliografije, je preučeval občo sociologijo, teme iz ustavnega prava in politologije ter vprašanja sodobne države in spremembe v njeni strukturi; nadalje je raziskoval razmerja med elitami in demokracijo ter funkcije prava pri reševanju socialnih konfliktov, uveljavljanju pravičnosti in samoupravnih odnosov. O naštetem je objavljajl znanstvene in strokovne članke, prevajal iz italijanske marksistične misli (A. Gramscija /1974/, P. Togliattija /1976/, A. Labriolo /1977/) ter z referati sodeloval na mnogih strokovnih posvetih (pravnikov, sociologov in politologov). Najpomembnejši je njegov prispevek k sociologiji prava, zlasti na področju družbenih izvorov in učinkov pravnih norm; z raziskovanjem in opredeljevanjem problemskega sklopa sociologije prava je postal eden od njenih utemeljiteljev na Slovenskem ter bil tudi redni član *Evropskega inštituta za sociologijo prava* v Bruslju. Pomemben je tudi njegov teoretski prispevek k metodologiji proučevanja sociologije ter vzgoji novih raziskovalcev na tem področju.

Poleg pedagoškega in raziskovalnega dela je opravljal vrsto strokovnih funkcij, mdr. je bil predsednik komisije za sestavo učnega načrta za sociologijo in družbeno ureditev SFRJ za gimnazije in srednje strokovne šole; nadalje član republiške komisije za pripravo zakona o visokem šolstvu (1974-1975) ter dolgoletni član predsedstva Zveze društev pravnikov Slovenije. Bil je med

ustanovitelj revije *Anthropos* in ves čas član uredniškega odbora (1969-1978). Ob tem, da je opravljal funkcijo tako predstojnika Oddelka za sociologijo kot predstojnika Katedre za teoretično sociologijo (1964-1976), je bil tudi prodekan Filozofske fakultete (1966-1968) in prorektor Univerze v Ljubljani (1976-1978) ter glavni urednik vseh publikacij UL (1976-1978). Za njegovo izredno aktivnost pri uresničevanju nalog univerze mu je bilo podeljeno najvišje univerzitetno priznanje, “Zlata plaketa” Univerze v Ljubljani (1977). “Žal, mnogih načrtov ni mogel uresničiti; med drugim je tudi njegova sociologija prava, ki jo je pisal, ostala nedokončana” (Čarni, 1978: 324).

::III.

Naj v nadaljevanju - v vlogi urednika - povem še nekaj uvodnih besed o pravkar izdanih Žunovih *Izbranih spisih* (2014); v njih so v treh tematskih sklopih objavljeni najpomembnejši profesorjevi teksti (skupaj 35) z njegovih ključnih raziskovalnih, študijskih in pedagoških področij: *sociologije prava*, *sociologije in politične sociologije*. Seveda te uredniške (raz)delitve ne gre razumeti kot da gre za tri medsebojno strogo ločena področja - še posebno, ker bi to bilo v nasprotju tako s samim Žunovim (dialektičnim) metodološkim pristopom (obče - posamično - posebno), pa naj gre za sociološko, pravno ali politološko področje (v ožjem in/ali širšem pomenu), kakor tudi z njegovim razumevanjem sociologije kot “najbolj splošne znanosti o družbi” in kot “teoretične osnove vseh drugih družbenih znanosti”, kot je sam zapisal (1964: 5). Takšna razdelitev služi prvenstveno sistematičnemu pristopu k njegovemu bibliografskemu opusu. V tem kontekstu so bili povabljeni k pisanju *spremnih besedil* trije eminentni poznavalci, da ocenijo Žunov znanstveni prispevek na področjih, s katerimi se je sistematično ukvarjal:

(1) dr. Albin Igličar, redni profesor za teorijo in sociologijo prava na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, v svojem prispevku k prvemu tematskemu sklopu - *Prof. dr. Anton Žun na začetkih sociologije prava v Sloveniji* (Igličar, v Žun, 2014: 19-26) - poudarja, da je “nedvomno največja zasluga profesorja Žuna pri uveljavljanju in utrjevanju sociologije prava v slovenskem znanstvenem prostoru v njegovem zavzemanju za integralni pogled na pravo (op. filozofski, sociološki in analitično-pozitivistični). To smer razmišljanja je nakazal že v prikazu oblikovanja sociologije prava kot posebne sociološke discipline” (Žun, 1967; 2014). “Položaj sociologije prava v družboslovju pa je posebej prepričljivo utemeljil v jasni in pregledni razčlenitvi razmerja med filozofijo prava, pravno znanostjo in sociologijo prava” (Žun, 1968; 2014). In še: “V slovensko družboslovno misel o pravu je Žun vnesel evropsko dimenzijo in z njo skušal dopolnjevati tedanje jugoslovanske in slovenske uradne ideološke

pogleda na državo in pravo. S takšnim pristopom je odločilno prispeval k uveljavitvi sociologije prava kot raziskovalne in pedagoške discipline, ki ima sedaj trdno zasidrano mesto na ljubljanski univerzi” (Igličar, v Žun, 2014: 25);

(2) ddr. Rudi Rizman, redni profesor za področje obče sociologije in politične znanosti na našem Oddelku in drugih univerzah, v svoji spremni besedi (k drugemu tematskemu sklopu) - *Žunova in Milibandova "sociologija države"* (Rizman, v Žun, 2014: 183-187) - izpostavlja, da sta “Anton Žun in angleški politolog Ralph Miliband sicer živela in delala v različnih družbenih sistemih, v kapitalističnem in socialističnem, vendar ju je poleg generacijske sorodnosti vseeno družilo raziskovanje ene od prvorazrednih družboslovnih topik - sociologije oziroma politologije države. [...] Za oba obravnavana avtorja velja, da sta prepoznavanje takega usodnega razlikovanja in zgodovinskega nastopanja države oprla na isti kriterij - demokracijo v njenem najbolj avtentičnem smislu, se pravi, osvobojeno od elitne ali izključevalne ideološke (trg, kapital, stranka) instrumentalizacije. [...] Če sta v načelu oba zavračala ideološko prisvajanje in instrumentalizacijo države, je bilo samo po sebi razumljivo, da jima je bila potemtakem tuja tudi ‘boljševistična’ in še bolj ‘stalinistična’ uzurpacija države [...]” In posledično ponudi odgovor, “zakaj sta se oba avtorja sklicevala ali opirala svojo argumentacijo na identične avtorje” [...], obenem pa postane “tudi razumljivo, da pri tem njima glavni referenčni vir ni, na primer, Vladimir I. Lenin, temveč Antonio Gramsci” (Žun, 1967; Miliband, 1969);

(3) dr. Igor Lukšič, redni profesor za področje politologije na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani, v svojem prispevku k tretjemu tematskemu sklopu - *Mesto Antona Žuna v razpravi o civilni družbi pri Gramsciju* (Lukšič, v Žun, 2014: 317-323) - opozarja, da je “Anton Žun v svojem delu veliko prispeval k razvoju politologije zlasti na področju zgodovine političnih idej in politične teorije, pa tudi teorije države. Ko se je ukvarjal z Gramscijem, ki predstavlja gotovo eno od pomembnejših središč njegovega zanimanja, je študij Gramscijevih idej postavljaj v kontekst diskusije o razvoju slovenske in jugoslovanske strategije razvoja družbe in politike ter v kontekst evropske razprave o poti v socializem. [...] Zanimanje za Gramscija in predvsem za Gramscija ni vezano samo na poznavanje italijanskega jezika, temveč tudi na politično držo Antona Žuna. Humani socializem in široko odprta politična misel Antonija Gramscija je bila v primerjavi z leninizmom in Stalinovo zapuščino, ki sta še močno strašili po glavah tedanjih razumnikov, odlika takrat redkih sociologov.” In dalje: “Recepcija Gramscijeve misli se je v svetu začela dokaj pozno. [...] Prvo celovito recepcijo Gramscijevega koncepta ‘civilne družbe’ najdemo pri Antonu Žunu (1961; 2014). Tudi v svetovnem merilu je Žunova recepcija med prvimi. [...] V jedro je Žun postavil razmerje med hegemonijo in diktaturo kot ‘osrednji problem Gramscijevih raziskav na področju teorije

o državi'; ugotavlja, da je koncept hegemonije pri Gramsciju utemeljen 'na razlikovanju med politično družbo in civilno družbo (società politica, società civile)'. In še: "Žunova predstavitev Gramscijevega koncepta civilne družbe in države je ostala v Jugoslaviji brez odmeva, osamljena in brez zabeleženega vpliva na nadaljnjo razpravo" (Lukšič, v Žun, 2014: 319).

K povedanemu s strani vseh treh avtorjev spremnih besedil velja spomniti še na eno Žunovo odliko, tj. na njegovo strokovno in smelo politično držo. Prof. A. Igličar je zapisal: "Med pogloblitnimi usmeritvami in zaslugami profesorja ljubljanske filozofske fakultete dr. Antona Žuna je bilo spremljanje miselnih tokov v evropskem in svetovnem družboslovju ter dodajanje novih spoznanj omenjenim tokovom. V času njegove univerzitetne kariere - ob dokajšnji zaprtosti tedanje Jugoslavije in Slovenije - je bila ta dejavnost kar zahtevno in včasih tudi že kar pogumno početje" (Igličar, v Žun, 2014: 19). V tem kontekstu je tudi razumljivo, da sem (kot urednik) vključil v pričujoči *Izbor* tudi nekatere recenzije, iz katerih je razvidno vsaj dvoje: prvič, Žunovo spremljanje sociološke, pravne in politološke tuje literature ter seznanjanje domačega bralstva s tujimi raziskavami; in drugič, v teh recenzijah Žun demonstrira svoje posedovanje širokega in poglobljenega humanističnega in družboslovnega znanja, tudi metodološkega (ta prvina je nasploh odlika vseh njegovih tekstov) ter dobronamerno kritiko/kritičnost do recenziranih del.

::IV.

Uvodoma smo zapisali utemeljitev prof. Ksenije Vidmar Horvat, da je ponatis spisov "*programska* in ne pietetna odločitev" (2010:10). Zato je na mestu vprašanje, ali Žunova sociologija ohranja sporočilnost/aktualnost za današnji družbeni čas. Zagotovo, kajti problematika, s katero se je Žun ukvarjal, je prisotna tudi danes; tako kot v njegovem času, tudi v zdajšnjem nima enoznačnih odgovorov. Poglejmo nekaj primerov:

(1) A. Žun je k sociologiji prava pristopil ne samo kot pravni in sociološki teoretik, pač pa tudi z "dodano vrednostjo", tj. z izkušnjami večletnega sodnika. In prav slednje ga je vodilo k prepričanju, da je potrebno "sociologijo prava" napolniti z vsebino, iz katere bo dovolj jasno in celovitejše razviden predmet njenega teoretičnega proučevanja in empiričnega raziskovanja. Skratka, zavzemal se je za konkretne raziskave, npr. na področju pravosodja (o vplivih na odločanje porotnega sodstva, advokature), neodvisnosti sodne funkcije, kazenskega prava (npr. o deliktih, izhajajočih iz konfliktov, ki jih porajajo novi socialni odnosi), na področju delovnega procesnega prava, na področju sociologije osebnega in rodbinskega prava (npr. o vplivu človekove starosti in spola na pravna dejanja in ravnanja, o socialnem in pravnem položaju otrok,

o instituciji posvojitve, o nagibih pri sklepanju zakonske zveze, o vzrokih za razvezo zakonske zveze) itn. (gl. Žun, 1971; 2014). Te raziskave, izhajajoče iz prakse, so brez dvoma vedno aktualne in še posebej koristne pri spreminjanju sodne zakonodaje.

Prav tako na svoji aktualnosti ni izgubilo Žunovo opozorilo sodnikom, ki je posredno utemeljeno tudi na njegovih sodniških izkušnjah: "Reševanje konkretnih primerov naj torej ne temelji na formalni logiki črke, marveč na sociološki analizi 'duha' zakona [...], med formalno logičnim in sociološkim vrednotenjem zakona. Prvo temelji na tako imenovani subsumpciji pravnega primera; zakon deluje kot avtomat: pravnik zgoraj vtakne primer, spodaj izvleče rešitev. Če ne gre povsem gladko, si pomaga na različne načine. Besedni pomen teksta razlaga včasih ožje, včasih širše. Da bi primer razjasnil, uporabi zdaj eno, zdaj drugo pravno načelo. Včasih uporabi analogijo, včasih *argumentum a contrario* itd., vedno pa ostane znotraj sfere pravne norme. [...] in poudarja, da mora pravnik usmeriti svoj pogled čez kitajski zid, ki po formalnologični metodi uokvirja normo; usmeriti ga mora na področje socialnega življenja. Raziskati mora - na podlagi povprečnega prereza primerov - odnose, ki jih uporabljeni zakon povzroča v socialnem življenju" (Žun, 1967a; 2014). Če sledimo temu Žunovemu apelu, bi morale biti sodne odločitve prav tako predmet raziskav, saj bi nam rezultati le-teh ponujali odgovore na mnoga socialno žgoča vprašanja (npr. ali imajo v sodni praksi v vidu 2. čl. naše ustave: "Slovenija je pravna in socialna država"; konkretno, ali se to ustavno načelo, po katerem socialna država nastopa v paru s pravno državo, tako tudi razume in spoštuje v sodnih postopkih/odločbah) ter s tem nudili strokovno oporo bodisi pri ohranjanju bodisi spreminjanju zakonodaje. Da ne gre zgolj za akademsko vprašanje in pripombo, nam pritrjuje statistični porast zahtev 'prizadetih' po ustavni presoji sodnih odločb s strani Ustavnega sodišča.

(2) A. Žun je pred pol stoletja v svoji *Državi* (1963; 2014) podal aktualno kritično oceno: "V sistemu posredne demokracije sodelujejo državljani pri opravljanju državnih zadev samo toliko, kolikor pri volitvah soodločajo o izvolitvi kandidatov za razna predstavniška telesa (parlament, senat). Po opravljenih volitvah je pravzaprav njihova aktivna udeležba pri vodstvu države končana. Izvoljeni 'predstavniki ljudstva' (poslanci, senatorji) so do volivcev samostojni; volivci ne morejo več nanje odločilno vplivati, niti jih ne morejo odpoklicati. Člani predstavniških teles so pri svojih odločitvah vezani na politične stranke, ki jim pripadajo. Volivci nimajo pravice, da bi ob volitvah postavljali svoje kandidate, marveč lahko le izbirajo med kandidati, ki so jih predlagale politične stranke. Skrajna možnost, ki jo ima volivec, je, da sploh ne gre na volišče. Za režime posredne demokracije je značilno, da je volilna abstinenca razmeroma visoka" (Žun, 2014: 224).

Resda je Žun v tem kritičnem ocenjevanju imel pred sabo tako teorijo in prakso volilnega sistema meščanske demokracije (o kateri govori) kot tudi sovjetskega enopartijskega sistema, hkrati pa je veroval v alternativo, tj. v samoupravni delegatski sistem, porojen s prvo “samoupravno” jugoslovansko ustavo (1963), ki naj bi presešel t. i. alienacijo/odtujenost volilnega telesa, značilno tako za takratne zahodne kot vzhodne režime. Danes o samoupravnih alternativah slišimo bore malo, le tu in tam (po ovinkih) znotraj civilnih gibanj. Zato pa je vso aktualnost ohranila Žunova neprizanesljiva ocena; še več, ne znamo ali/in ne (z)moremo preseči tega nezavidljivega/odtujenega stanja (*status quo*), v katerem se nahaja demokracija danes, pa naj gre za slovenski ali evropski prostor. Odtujene politične idr. elite (katerim je posvečal pozornost tudi Žun /1966/) vse prevečkrat pozabljajo, da demokracija ni stanje, temveč je razvoj, tj. nenehno polje širjenja individualne in skupne, družbene svobode. In prav to “pozabljanje”, ta neodgovornost elit je tudi razlog ohranjanja politične odtujenosti, ki prej narašča kot ne (čemur pritrjuje tudi statistika volilne abstinence).

(3) Dolžni smo opozoriti še na eno pomembno Žunovo (klasično sociološko) delo *Struktura in značilnosti jugoslovanske družbe* (1975), v katerem si zastavi kočljivo vprašanje (za socialistično družbo) - ali je naša/jugoslovanska družba razredna? In če je, ali je njuno, da nasproti delavskemu razredu obstaja “kontrarazred”? Žun po opravljeni analizi smelo odgovarja: “Zavračamo torej taka stališča, ki zanikajo razredno naravo naše družbe in uveljavljajo zgolj slojno, se pravi družbenoprofesionalno strukturo, kakor tudi stališča, ki so usmerjena v utemeljevanje obstoja ‘kontrarazreda’”. V nadaljevanju se osredotoča na analiziranje nadvse aktualne problematike o družbenoekonomskih procesih in gibanjih v jugoslovanski družbi šestdesetih in sedemdesetih let, in sicer o industrializaciji, urbanizaciji, deagrarizaciji, migracijah, zaposlovanju, nezaposlenosti in delu v tujini, razvitih in nerazvitih področjih. V svojih analizah pride do presenetljivih ugotovitev/rezultatov, ki so pomenila odstopanje od stereotipnih (političnih) predstav in pričakovanj. Zato na tem mestu ne bo odveč opozorilo, da stoji pred slovensko sociologijo podobna in aktualna naloga, tj. analiziranje problematike družbenoekonomskih procesov in gibanj v slovenski družbi po osamosvojitvi.

::V.

Zaključno misel/poved k *Izbranim spisom Antona Žuna* si bom sposodil pri kolegici prof. Kseniji Vidmar Horvat, ki je že v omenjeni uredniški besedi k oddelčnemu jubilejnemu zborniku (2010) med drugim ocenila in aktualizirala tudi Žunovo ponatisnjeno razpravo “Poskus opredelitve znanstvenega področja

sociologije prava” (1971; 2010; 2014) in zapisala: “Mar ni branje Žuna danes, ko smo v Sloveniji sredi sprejemanja *Družinskega zakonika*, povsem aktualno in družbeno vizionarsko - bolj, kot to zaznavata ‘demokratični’ politični govor in znanstveni diskurz? Mar ni splošna stopnja indiferentnosti tiste sociološke znanstvene skupnosti, ki se sama ne ukvarja z družbenimi strukturami in politikami moči, znamenje zgodovinsko prespane učne ure, da je vprašanje podrejanja, izključevanja in zatiranja *katere koli* družbene skupine skupno družbeno vprašanje, ki zadeva vse druge družbene skupine - predvsem pa normativno družbo in njeno demokratičnost samo? ‘Demokratična politika bi vsekakor morala težiti k temu, da postane znanstvena politika’, pod črto še pojasnjuje Žun. ‘Eno izmed sredstev te politike pa je prav raziskava socialne strukture, v katero se med drugim - pri oblikovanju ustreznih pravnih struktur v procesu soodvisnosti socialnega in pravnega razvoja - vključuje tudi delo zakonodajalca, najsi je ta slej ko prej avtoriziran državni organ ali pa že državno-družbeni organ’. Mar ni ideološki detajl v obrambi represivno-restriktivne zakonodaje detajl družbenega zatiranja, ki ga je kot takega nujno izpostaviti; ali pa ga, v primeru sociološke sleposti, potegnemo v polje oblikovanja dolgotrajne družbene travme, ki paralizira demokratizacijo nacionalne kulture?” (Vidmar Horvat, 2010: 9).

Naj zaključim svoj prispevek z željo/upanjem, da smo z današnjim dogodkom ter z izdajo *Izbranih spisov Antona Žuna*, staroste slovenske sociologije, ne samo obogatili zakladnico zgodovine slovenske sociološke misli, pač pa tudi vzpodbudili nadaljnje razprave o temah, ki jih je odprl na sociološkem področju prof. dr. Anton Žun, in ki so ohranile aktualnost tudi v današnjem zapletenem družbenem času. In prav zato smo se danes tukaj zbrali!

::LITERATURA

- Čarni, L. (1978): "Dr. Anton Žun (1917-1978)." V: *Anthropos*, 10 (5-6), str. 323-324.
- Čarni, L. (2012): *Obča in historična sociologija - Izvori sociološke misli na Slovenskem. Izbrani spisi* [Lešnik, A. (ur.)]. Ljubljana: Znanstvena založba FF/Katedra za občo sociologijo.
- Igličar, A. (2014): "Prof. dr. Anton Žun na začetkih sociologije prava v Sloveniji." V: Lešnik, A. (ur.): *Anton Žun, Sociologija prava - Sociologija - Politična sociologija. Izbrani spisi*. Ljubljana: Znanstvena založba FF/Katedra za občo sociologijo, str. 19-26.
- Kroftič, M. (1999): "Prispevek v mozaik zgodovine Inštituta za sociologijo in filozofijo pri Univerzi v Ljubljani ob njegovem jubileju (ob 40-letnici ustanovitve)." V: *Družboslovne razprave*, 15 (30-31), str. 17-34.
- Lešnik, A. (2010): "Osebe Oddelka za sociologijo (1960-2010)." in "Razvojna pot Oddelka za sociologijo FF UL (1960-2010)." V: Cindrič, A., Lešnik, A. in Žaberl, M. (ur.): *Petdeset let študija sociologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (1960-2010)*. Ljubljana: Znanstvena založba FF, str. 9-19 in 21-34.
- Lešnik, A. (2014): "Sociologija prof. dr. Ludvika Čarnija (1931-1996). Prispevek za zgodovino sociološke misli na Slovenskem." V: *Anthropos*, 46 (1-2), str. 181-194.
- Lukšič, I. (2014): "Mesto Antona Žuna v razpravi o civilni družbi pri Gramsciju." V: Lešnik, A. (ur.): *Anton Žun, Sociologija prava - Sociologija - Politična sociologija. Izbrani spisi*. Ljubljana: Znanstvena založba FF/Katedra za občo sociologijo, str. 317-323.
- Miliband, R. (1969): *The State in Capitalist Society - An Analysis of the Western System of Power*. London: Weidefeld and Nicolson.
- Rizman, R. (2014): "Žunova in Milibandova 'sociologija države'." V: Lešnik, A. (ur.): *Anton Žun, Sociologija prava - Sociologija - Politična sociologija. Izbrani spisi*. Ljubljana: Znanstvena založba FF/Katedra za občo sociologijo, str. 183-187.
- Vidmar Horvat, K. (2010): "Včeraj in danes: zborniku na pot. Uredniška beseda." V: Vidmar Horvat, K. in Lešnik, A. (ur.): *Včeraj in danes. Jubilejni zbornik socioloških razprav ob 50-letnici Oddelka za sociologijo (1960-2010)*. Ljubljana: Znanstvena založba FF/Oddelek za sociologijo, str. 5-10.
- Žun, A. (1961; 2014): "Gramsci in marksistična teorija o državi: problemi hegemonije in diktature proletariata." *Naša sodobnost*, 9 (1 in 2), str. 70-76 in 166-171 [Izbrani spisi, str. 325-337].
- Žun, A. (1963; 2014): *Država. O funkciji, tipu in obliki države*. Ljubljana: Cankarjeva založba [Izbrani spisi, str. 189-233].
- Žun, A. (ur.) (1964): *Sociologija. Izbor odlomkov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Žun, A. (1966; 2014): "Teorija elite in demokracije." *Teorija in praksa*, 3 (8-9), str. 1163-1170 [Izbrani spisi, str. 347-354].
- Žun, A. (1967a; 2014): "Nekaj misli o sociologiji prava." *Pravnik - glasilo za pravno teorijo in prakso*, 22 (7-8), str. 221-229 [Izbrani spisi, str. 27-36].
- Žun, A. (1967b; 2014): "Gramscijeva misel o sintezi filozofije in politike." *Teorija in praksa*, 4 (4), str. 662-667 [Izbrani spisi, str. 339-346].
- Žun, A. (1968; 2014): "Problem razmerja med filozofijo prava, pravno znanostjo in sociologijo prava." *Pravnik - glasilo za pravno teorijo in prakso*, 23 (7-8), str. 225-232 [Izbrani spisi, str. 63-71].
- Žun, A. (1969): "Sociologija." V: Modic, R. (ur.): *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani (1919-1969)*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, str. 203-206.
- Žun, A. (1971; 2010; 2014): "Poskus opredelitve znanstvenega področja sociologije prava." *Anthropos*, 3 (1-2), str. 55-65 [Včeraj in danes (Zbornik), str. 43-57; Izbrani spisi, str. 93-106].
- Žun, A. (ur.) (1974): *Antonio Gramsci. Izbrana dela*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Žun, A. (1975; 2014): *Struktura in značilnosti jugoslovanske družbe*. Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo [Izbrani spisi, str. 281-301].
- Žun, A. (ur.) (1976): *Palmiro Togliatti. Izbrano delo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Žun, A. (ur.) (1977): *Antonio Labriola. Izbrano delo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Žun, A. (2014): *Sociologija prava - Sociologija - Politična sociologija. Izbrani spisi* [Lešnik, A. (ur.)]. Ljubljana: Znanstvena založba FF/Katedra za občo sociologijo.

Katedra za občo sociologijo Oddelka za sociologijo FF UL ter študentke in študenti 3. letnika Sociologije kulture na Filozofski Fakulteti v Ljubljani

Vas vljudno vabijo na

II. DNEVE SLOVENSКИH SOCIOLOŠKIH KLASIKOV Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 5.–9. maj 2014

Letošnji *Dnevi slovenskih socioloških klasikov* so posvečeni spominu in delu

PROF. DR. ANTONA ŽUNA (1917–1978)

Osrednja prireditev se bo odvijala
v četrtek, 8. maja 2014, z dvema dogodkoma:

I.

ob 10.30: Otvoritev in ogled spominske razstave o
prof. dr. Antonu Žunu v mali avli Filozofske Fakultete v Ljubljani

II.

ob 11.00: Pogovor ob izidu *Izbranih spisov Antona Žuna (2014)*
v Modri sobi FF (5. nadstropje)

Izbrane spise bodo predstavili:

prof. dr. Avgust Lešnik (urednik) (FF): Sociologija prof. dr. Antona Žuna

prof. dr. Anton Igličar (PF): Anton Žun na začetkih sociologije prava v Sloveniji

prof. ddr. Rudi Rizman (FF): Sociologija države Antona Žuna in Ralpa Milibanda

prof. dr. Igor Lukšič (FDV): Mesto A. Žuna v razpravi o civilni družbi pri Gramsciju

S tem dogodkom želimo počastiti spomin na našega nekdanjega profesorja, ki je s svojim študijskim in raziskovalnim delom pustil svoj pečat v slovenski sociologiji in aktivno sodeloval pri konstituiranju našega oddelka. Poleg tega bi želeli širšo javnost seznaniti z glavnimi raziskovalnimi in intelektualnimi preokupacijami prof. dr. Antona Žuna na področju sociologije, saj je ne nazadnje eden izmed osrednjih akterjev vzpostavljanja sociologije kot študijske discipline v slovenski univerzitetni prostor, predvsem pa je pomemben njegov izviren prispevek pri povezovanju sociologije in prava, s katerim je postal eden od utemeljiteljev sociologije prava na Slovenskem.

Vljudno vabljeni!